

THE PAINFUL YEARNING FOR AGAPÈ IN EMINESCU AND VERONICA'S LOVE LETTERS

Teodora Elena Weinberger
PhD teacher, Satu Mare

Abstract: After many other incursions, some of them pseudo-critical, insidious speculations of the biography, this work tries to sound our National Poet's love correspondence from insight, by a literary modern perspective, that one of Eminescu and Veronica's correspondence-novel, part of frontier literature. Thus, we reconstitute love's philosophical message resorting to the multitude of letters which were retrieved from these two lovers, most of Eminescu's love letters being found only in the present millennium. With this end in view, this research uses Greek philosophy about Love, namely the concepts of Eros (with the derivate Latin amor hereos) and Agapè – the same ones used in our other researches – identifying the phases of this legendary love, love's rituals, the heroes' type, as well as the reasons for what Eminescu and Veronica's yearning for Agapè remains only in the stage of project, never complete fulfilment.

Keywords: Eminescu and Veronica's love correspondence-novel, philosophical message, amor hereos, yearning for Agapè, love's rituals

Mai mult decât alte povești de dragoste ale literaturii române, aceea dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle a constituit și încă mai constituie un teren fertil pentru cercetătorii interesați de critica biografică și de conexiunile cu opera Poetului Național. Însă nu toate incursiunile în iubirea eminesciană predominant epistolară pot fi considerate avizate, unele confirmând chiar sensurile premonitorii din *Scrisoarea I*: „[...] vor căta vieții tale / Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale - / Astea toate te apropie de dînșii”¹, așa cum este descifrarea răutăcios postmodernă a unui Eminescu cu o „umanitate jucăușă, alintată, ultragiată, pauperă, geloasă, gospodărească, biologică și hachițoasă”². Putem spune chiar că, în ultimul deceniu, biografismul a înlocuit aproape integral studierea operei, în cazul lui Eminescu. În aceste circumstanțe, studiul nostru își propune o abordare în profunzime, din perspectiva modernă a literaturii de frontieră în care poate fi încadrată și corespondența de dragoste eminesciană – veroniană. Nu vom putea evita însă câteva conexiuni cu personalitatea și opera eminesciană, deoarece: „Chiar dacă iubirea ideală rămâne, de cele mai multe ori, doar un deziderat, ea este cea care reușește să marcheze în mod decisiv destinul creatorilor”², iubirea dintre Eminescu și Veronica fiind, evident, una ideală, aceasta urmând să demonstrăm și în prezentul studiu.

În cele ce urmează, vom descifra mesajul filozofic al iubirii exclusiv din romanul fragmentar alcătuit din scrisorile reciproce dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle, iar pactul pe care-l facem de la început este să ne raportăm ficțional la cei doi corespondenți, pe care-i vom numi Mihai și Veronica, personajele acestui roman epistolar de dragoste care ne

¹ Dan C. Mihăilescu, *Omul din scrisori. Mihai Eminescu*, 2009, pp.57-58, cf. Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu - Dicționar Enciclopedic*, Editura Gunivas, Chișinău, 2013, p. 326.

² Gheorghe Glodeanu, *Scritori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2017, p. 8.

revelază „eternul dialog dintre masculinitate și feminitate”³. Cu ajutorul autenticității scrisorilor, din discursul epistolar și formulele de adresare și încheiere, putem reconstitui fazele unei iubiri zbuciumate, cu ritualurile aferente. Ideile și sentimentele exprimate direct în scrisori ne vor dezvălui tipologia îndrăgostiților, precum și motivele pentru care iubirea lor nu atinge niciodată împlinirea deplină, aceea reflectată de categoria iubirii Agapè (iubirea-căsătorie, trăire asumată și durabilă, conform lui Denis de Rougemont), rolul scrisorilor comportând într-adevăr acea „*motivație psihologică*”, care: „explică în bună parte nu numai traseul sinuos al relațiilor dintre cei doi, mai precis al evoluției sentimentului iubirii, dar și atenționează asupra stărilor, reacțiilor imprevizibile și caracterului celor doi antrenați în această dramatică iubire”⁴. Materialul de analiză va fi constituit, prin urmare, din toate scrisorile rămase din corespondența pasionantă a celor doi îndrăgostiți, recuperate într-o primă fază doar dintre lucrurile personale ale lui Eminescu, publicate în 1989 în volumul XVI din ediția Perpessicius a *Opereleor* și reunite apoi în 1998 în volumul *Când te-am văzut, Verena...* de către Simona Cioculescu, scrisori la care se vor adăuga altele, păstrate mult timp în taină de către una din fiicele Veronicăi Micle, obținute și publicate abia în prezentul mileniu și secol, la exact 150 de ani de la nașterea poetului, în 2000 – în volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit...*, prin aportul Christinei Zarifopol-Illias.

Începutul dialogului epistolar îl regăsim în volumul *Când te-am văzut, Verena*, aici sunt puținele scrisori reciproce din perioada iubirii interzise, oculate chiar și față de ei înșiși, până la revolta dramatică a îndrăgostitului Mihai. Prima scrisoare destinată de către Mihai Eminescu Veronicăi este una rămasă neexpediată, nu se știe din ce motive, datată 8 noiembrie 1874, la doi ani de când se cunoscuseră la Viena; în acest răstimp studentul Mihai peregrinase și la Berlin, unde începuse, dar nu terminase un doctorat în filosofie, iar întoarcerea sa în țară ca director al Bibliotecii Centrale din Iași ocaziona și inițierea frecventării seratelor literare ale doamnei Veronica Micle. Chiar dacă nu a fost expediată, scrisoarea din 8 noiembrie 1874 este reprezentativă pentru o primă fază, dinaintea frecventării seratelor, dinaintea manifestării magiei iubirii, aceasta rezultând atât din formula de adresare protocolară „*Stimată doamnă*”, cât și din conținutul reținut, plin de modestie: „*Nu merit laudele aduse pentru poezia Epigonii*”, dar promițând onorarea invitației: „*Cred că voi putea ceti în salonul dv. o poezie*”. Este evident că pe terenul pasiunii literare comune se va înfiripa între cei doi *erosul* îngemănat cu *philia* (iubirea-prietenie în termenii fizofiei grecești folosiți de Paul Tillich în studiul *O ontologie a iubirii*).

Piedica de netrecut din calea evoluției iubirii spre împlinire senzual-spirituală ca *epithymia* și *agapè*, cea morală, Veronica fiind o femeie măritată, creează în sufletul lui Mihai un Eros ce ia forma unui veritabil *amor hereos*, caracteristic trubadurilor, iubire-boală sortită imposibilității⁵. Cei doi ani de suferință tăcută dintre 1874 și 1876 sunt rezumați de către îndrăgostit cu durere și revoltă într-o ciornă a unei scrisori adresate prin formula indignat politicoasă „*Doamnă*” indicând distanțarea iremediabilă, scrisoare situată în perioada ianuarie-iunie 1876: „*Doi ani de zile, doamnă, n-am mai putut lucra nimic și am urmărit ca un idiot o speranță*”. Scrisoarea exprimă sentimente asemănătoare celor din sonetul *Iubind în taină*: „*Zgârcită în orice zâmbet și orice privire cu mine, care mi-aș fi dat viața bucuros pentru atâta numai*”, doar că implorarea specifică ritualului de adorație (de sorginte medievală) este înlocuită prin revolta și sarcasmul îndreptate contra realului dezamăgitor, ce

³ Simona Cioculescu, prefăța la *Când te-am văzut, Verena...Mihai Eminescu – Veronica Micle: Scrisori de dragoste*, Editura Cartea Românească, București, 1998, p. 9.

⁴ Cornel Munteanu, *Moștenirea eminesciană. Corespondența Veronica Micle – Mihai Eminescu în Eminescu. Polimorfismul operei*, Editura Universității Cracovia, Polonia, 2012, p. 225.

⁵ Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 47.

nu corespunde idealului visat, precum se întâmplă cu eul satiric din *Venere și Madonă* sau *Scrisoarea V*: „*Ce să mai continuăm, doamnă, o comedie, pe care d-ta ai știut s-o joci bine, nu-i vorbă, dar în care mie rolul de bufon nu-mi convine!*”, îndrăgostitul refuzat neputându-și reprimă chiar invectivele: „*urându-te ți-aș da o valoare pe care o femeie de ușurința d-tale n-o merită*”. Poate fi recunoscută astfel viziunea eminesciană despre iubire, deseori cu influențe schopenhaueriene, corespondența poetului relevându-și, în mod irezistibil, și funcția „istorico-literară”⁶. Din această controversată scrisoare, aflată în „concept” între manuscrisele poetului și despre care nu se știe dacă a fost sau nu expedită destinatariei sub această formă, reiese întocmai evoluția dramatică a iubirii lui Eminescu dinspre Erosul pur (iubire magică-visare, contemplație ca proiecție ideală a Frumuseții Absolute platoniciene): „*pân-a te cunoaște puțin numai, [...] d-ta erai o idee în capul meu și te iubeam cum iubește cineva un tablou*” către necesitatea imperioasă a atingerii stării de Agapè, sfidând conveniențele (iubirea-trăire esențială pentru ființă, dăruire reciprocă, iubirea-căsătorie): „*erai a mea pe deplin și mă urmași oriunde-n lume, lăsând și pe Menelaos*”, „*să împarți soarta rea în care trăiesc eu, să fii a mea oricum aș trăi și oriunde*” (conceptele grecești de Eros și Agapè, folosite de către Denis de Rougemont: „a visa iubirea-Eros și a îndura sau a trăi iubirea-Agapè”⁷, sintetizând acele patru calități ale iubirii din studiul lui Paul Tillich).

Scrisoarea acuzatoare din prima jumătate a anului 1876, are și o variantă parabolic-ironică în limba franceză, Mihai pretinzând că redă o „povestioară” din traducerea căreia cităm săgețile aluzive îndreptate, evident, spre Veronica: „*Femeia era foarte interesantă prin facultatea de a fi răcită, tot timpul răcită*”, „*Ea i-a dăruit o oră cu un sărut dulce, foarte modest, fără pretenția de a fi mai mult decât un sărut. După asta i-a spus: sărman animăluț, nu veni atât de des. [...] La plecarea domnului X [...] facem vizite, [...] suntem înconjurate de bărbați care nu se arată niciodată dacă nu dorim. Dacă, din nefericire, rămânem singure – suntem răcite, foarte răcite, nu vedem, nu auzim*”. Precum în finalul de odă al *Venerei și Madonei*, aceste scrisori sunt succedate de una trimisă din Botoșani la 30 august 1876 într-o tonalitate diametral opusă, anunțată încă de la „dulcele” farmecului și intensității sentimentelor, care potențează sugestiv substantivul determinat din formula de adresare „*Dulcea mea amică*”, dorul și duișoșia versurilor din poezia *Și dacă de cu ziuă...* integrându-se de această dată perfect ritualului de adorație: „*Nu știi de ce orice lucru, chiar acelea cari n-au a face deloc cu tine, îmi aduc aminte de tine. Ce ai tu a-mpărți cu teii, cu florile și frunzele de tei? Poate unde ești așa de dulce ca mirosul florilor acestora*”.

În aceeași perioadă a iubirii lor interzise, dar după ce deja Mihai părăsise Moldova natală pentru a se stabili la București, scrisorile Veronicăi, definindu-se ca „oscilând între sentiment și rațiune”⁸, vin să explice motivele temperării elanului îndrăgostitului: „*privirea ta, vorba ta, în fine întreaga ta ființă în prezența mea nu era decât dragoste, erai atât de puțin stăpân pe tine însuși încât și un prost își dădea seama că ești îndrăgostit de mine; ca atare nu trebuia să dezmint și să disimulez în ochii iscoditori reciprocitatea unei iubiri tot atât de mari?*” și să adauge bariera economică celei morale, păstrarea unei căsnicii nefericite fiind pentru ea necesară asigurării unei vieți liniștite alături de copilele ei, deoarece „*pentru a iubi trebuie ca închipuirea să fie continuu întreținută de iluzii și de speranță, - mizeria și nevoia le distrug*”. În perioada dintre 1877 și 1879, scrisorile Veronicăi sunt singurele care dau mărturie despre o iubire dureros ascunsă și acum este rândul femeii să desfășoare un ritual de adorație, descriindu-și suferința și implorând iertarea și neuitarea, așa cum reiese din scrisoarea din 27 octombrie 1877, ziua plecării lui Eminescu: „*Îți jur că nu voi mai fi*

⁶ Cornel Munteanu, *Op. cit.*, p. 226.

⁷ Denis de Rougemont, *Iubirea și Occidentul*, Editura Univers, București, 2000, p. 418.

⁸ Gheorghe Glodeanu, *Op. cit.*, p. 69.

răutăcioasă cu tine, dac-ai ști cât regret și cât îmi blestem ființa, dar la ce bun, ai plecat și eu însămi nu sunt în stare să plâng”, toate acestea atingând apogeul în decembrie 1878, când ea îi declară iubitului un *amor hereos* deja imposibil de suportat: „*Știi tu, scumpul meu, întreaga mea viață a fost o minciună pentru lume, în care eu râd, glumesc și sunt socotită o persoană foarte veselă, dar de câte ori inima mea sângeră, de câte ori plâng în timpul nopții, știe singur Dumnezeu, căruia-i deschid inima și care-mi cunoaște mai bine ca oricine tristețea ce-mi sfâșie sufletul*” și apare pentru prima oară ideea sinuciderii: „*aș vrea să mor dar sunt prea lașă ca să mă sinucid și în aceste clipe de slăbiciune îmi spun, dacă Titi s-ar afla lângă mine poate pofta de-a muri nu m-ar mai încerca adesea, el ar goni din sufletul meu acest gol pe care-l simt*”. Dintr-o altă scrisoare a Veronicăi, din 9 ianuarie 1879, rezultă că Eminescu evita să-i scrie personal, doar strecura sensuri doar de ea înțelese în felicitări de sărbători adresate soților Micle: „*Îți mulțămesc de atenție ce-ai avut de a ne felicita; în felicitarea ta o idee foarte fină am observat; alții nici nu a băgat de seamă*”; iar în luna mai a aceluiași an nefericita îndrăgostită îl muștră cu dureroasă resemnare pentru proiectata sa călătorie în jurul lumii: „*Am auzit că tu ești hotărât a trece în Asia, în America, dar cum rămâne istoria cu mine, pe mine cui mă lași, pe mine care zici că mă iubești așa de mult, [...] sau poate acea iubire a redus-o timpul la o simplă și neînsemnată amintire*”. În afară de prezența ritualului de adorație, cele mai multe dintre aceste scrisori aparținând primei etape a iubirii dintre Mihai și Veronica sunt scrise în limba franceză și semnate preponderent, aproape conspirativ, cu pseudonimele livrești „Gaius” și „Tolla”, aceleași folosite de personajele eminesciene din schița *La aniversară* în jocul iubirii lor. Formulele de adresare a acestei etape oscilează la Eminescu între distanță „Doamnă” și nepermisa exprimare a unei *philia* amalgamată cu *epithymia*: „*Dulcea mea amică*”, în timp ce Veronica i se adresează constant cu apelative pline de căldura iubirii căreia îi putea da glas doar în scris: „*Mult iubite Titi*”, „*Scumpul și mult iubitul meu Titi*”, „*Titi al meu*”, cu o singură excepție în scrisoarea din 3 mai 1879, în care „*Amicul meu*” trasează cu durere recăderea în starea inițială de *philia*, sugerată chiar de el.

Odată cu moartea profesorului Ștefan Micle, soțul Veronicăi, va începe, treptat, o nouă etapă în relația zbuciumată de iubire, etapă pregnant reliefată în dialogul epistolar. Debutul acestei schimbări vine timid în scrisoarea din 10 august 1879, regăsită în volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit...*, scrisoare prin care Eminescu îi transmite „Scumpei sale amice” regretul său pentru pierderea suferită și își oferă ajutorul necondiționat: „*De aceea doresc ca cel puțin mie, care mă cred cel mai bun și cel mai sincer amic al Dtale, să-mi comunici toate neajunsurile pe care neapărat vei fi având a le întâmpina în urma unei atât de dureroase pierderi*”. Comparând textul acestei scrisori ajunse la destinatară cu un „concept” din aceeași perioadă (5-11 august 1879), publicat în *Când te-am văzut, Verena...*, putem observa că autorul își cenzurase o mare parte a scrisorii inițiale, impregnând-o cu un ton deliberat protocolar, renunțând și la formularea „*Dulcea mea amică*”. Astfel, nu va exista în forma finală evocarea magiei indefinite, „*dureros de dulce*” a Erosului care-i atrăsese unul către celălalt: „*acea dureroasă dar adâncă și întinsă fericire pe care atingerea în treacăt a mânei tale, zâmbetul tău, privirea ta trecătoare au răsfânt-o asupra unei vieți atât de izolate și de lipsite de fericire precum este a mea*” , „*este o legătură cu tine neexplicabilă*”, dar nici completa lui declarație de iubire Absolută: „*tu nu știi , nici poți ști cât te-am iubit, cât te iubesc. Atât de mult încât mai lesne aș înțelege o lume fără soare decât pe mine fără ca să nu te iubesc*”, „*Tu știi dar bine că nu voiesc fericire și, deși tu ești în stare a-mi da – și numai mie mai mult decât ai tu însăși, tu care, în zâmbete neînsemnate pentru altul pe mine mă îndumnezeiești, totuși am renunțat de mult de la toată [...] fericirea [...] Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ; D-zeu e inima noastră. Am înțeles că un om poate avea totul neavând*

nimic, și nimic având totul”, o iubire căreia nu-i este destinată împlinirea comună, Eros „dorul nestins” „o dorință care nu se poate împlini aici, pe care nimic nu o poate satisface, care respinge și alungă chiar tentația de a se împlini în lumea aceasta; pentru că nu vrea să îmbrățișeze altceva decât Totul”⁹. Semănând foarte mult cu concepția asupra iubirii din scrisoarea lui Dionis adresată Mariei, sau cu Erosul pur al lui Ieronim din *Cezara*, declarația rămasă neștiută explică deja de ce aspirația spre Agapè a Veronicăi nu va avea sorti de izbândă, deoarece „Ca și în poezia propriu-zisă, Eminescu dovedește, [...] o asumare *tragică* a dragostei, la celălalt pol al fericirii”¹⁰.

Cu toată această mărturisire eminesciană, etapa pe care o cunoaște de acum iubirea dintre Veronica și „al ei Emin iubit” va fi străbătută de un „ritual de consonanță” care se traduce „printr-o năzuință de comunicare reciprocă prin privire, atingere, sărut”¹¹, această consonanță apărând sporadic, prin intermediul întâlnirilor fugare pline de pasiune și farmec, ori suplinită pe cât posibil prin schimbul de scrisori nu întotdeauna suficient de mulțumitoare: prea scurte și rare la Eminescu, prea cochete și pline de reproșuri la iubita sa. Ajungerea la Agapè și mai ales păstrarea acestei calități superioare a iubirii se va lovi în primul rând de bariera distanței geografice, pe care curajoasa Veronica va încerca s-o învingă imediat, vizitându-și iubitul la București, mai întâi în scopul obținerii pensiei cuvenite de pe urma soțului decedat. După ce în 12 august 1879 răspunde cu o caldă prietenie scrisorii în care el își exprimase condoleanțele: „În adâncă durere de care sunt cuprinsă scrisoarea ta m-a făcut să plâng lacrimi de duioșie și mângâiere, și poate mai mult decât oricând am putut aprecia înălțarea sufletului tău”, și toată luna august a aceluși an dialogul lor epistolar păstrează același ton prietenesc, scrisorile fiind dedicate doar temei ajutorului promis de Eminescu pentru obținerea pensiei, schimbarea se produce în preajma vizitei ei anunțate, când Mihai, sub impresia apropiatei reîntâlniri, nu se mai cenzurează și rostește pentru prima dată după atâția ani, dorința de a atinge Agapè: „Un lucru știu și voi hotărât: să fii a mea și pentru totdeauna. Nici nu îmi pot închipui altă viață decât în apropierea ta și numai sub condiția aceasta voi în genere să trăiesc”. Prin urmare, în data de 6 septembrie 1879 are loc unirea cuplului virtual în consonanța supremă, visarea Erosului fiind înlocuită de dăruire și cunoaștere, deoarece „Singura cale spre o cunoaștere deplină este cea a actului iubirii: acest act transcende gândirea, transcende cuvintele”¹², moment care este consemnat pentru eternitate și transmis imediat iubitului, numit „Scumpul meu drag” cu emoție de către renăscuta Veronica, împărtășindu-și gândurile intime: „Nu mă mai recunosc după noaptea noastră întregă. [...] Un echo răspunde inimilor noastre în auz de dimineață. Scumpul meu Emin, să-l ascultăm mărit în noi”, pentru a semna „Cu totul, de-acum cu totul a tă”. Acest extaz al stării de „împreună” va dura până în 18 octombrie a aceluși an, când Veronica se întoarce la Iași și până la o proiectată revedere, va încerca să întrețină o consonanță vitală prin intermediul corespondenței, pe care o începe chiar a doua zi, într-o scrisoare în franceză, în care, după efuziunile sentimentale ale apelativelor intime multiplicat: „Micuțul meu Eminescu, Bunul meu Eminescu!, Scumpul meu Eminescu”, printre descrieri ale neplăcutei călătorii de întoarcere, își exprimă dorul și profunzimea iubirii pentru cel ce reprezintă centrul universului ei: „Pentru ce n-ai tu însușirea de-a înfrunța depărtarea? [...] ieri chiar la această oră eram așa aproape și astăzi ne desparte o lume întreagă. [...] micuțule Eminescu, dacă tu ai fi aici, tu, punctul luminos al vieții mele, tu nu m-ai lăsa să mă scufund în aceste

⁹ Denis de Rougemont, *Op. cit.*, p. 67.

¹⁰ Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu - Dicționar enciclopedic*, Editura Gunivas, Chișinău, 2013, p. 326.

¹¹ Teodora Elena Weinberger, *Între real și ideal la Eminescu și Shakespeare*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2018, p. 253.

¹² Erich Fromm, *Arta de a iubi*, trad de dr. Suzana Holan, Editura Anima, București, 1995, p. 33.

triste presupuneri”. Îndrăgostita se așteaptă la promptitudinea răspunsului, trecând cu vederea deficiențele poștei acelor vremuri, (nicidecum atât de rapidă ca în actuala eră a internetului), așa încât întârzierea scrisorii lui Mihai i se pare o dovadă a netrăinicii sentimentelor, reproșându-i în 23 octombrie: „*tăcerea ta mă omoară, de atâtea zile de când Ț-am scris și aștept un răspuns de un rând măcar [...] Mă întreb de m-ai putut uita așa curând și câte-mi mai trece prin minte, știe numai unul Dumnezeu*”.

Scrisorile lui Eminescu către Veronica, din această perioadă de speranțe împlinite și viitoare încercate de destin, foarte puține în primul volum din 1998, apar recuperate în volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit...*, fără de care imaginea complexității umane eminesciene ar fi rămas necunoscută, reținându-se doar impersonalitatea geniului, „desfacerea de cele lumești”, cu toate că Tudor Vianu intuise încă din 1925 „adâncurile problematice dincare a izbucnit opera sa. Se poate ca Eminescu să fi fost dintre aceia care tac asupra luptelor desfășurate în intimitatea naturii lor”¹³. Din acest volum aflăm că Eminescu, după ce prima ei scrisoare ajunsese abia în seara precedentă, răspunsese chiar în 23 octombrie 1879 iubitei sale, numită cu duioșia proaspetei intimități „*dulcea mea păsărică*”, și, după plictisitoare detalii legate de problema pensiei cerute de Veronica, încheiase cu imaginata consonanță, spre alinarea dorului: „*Prin văzduhul ploios și înnegurat îți trimit mii de sărutări și doresc ca una cel puțin să-ți atingă gurița*”. Acest gest de afecțiune împărtășită îi redă Veronicăi liniștea pierdută, precum se grăbește să-i scrie în 26 octombrie: „*Nu-ți poți tu închipui câtă liniște și plăcere mi-a adus scrisoarea ta, eram deznădăjduită, nu știam ce s-a întâmplat, dar scrisoarea ta m-a mângâiat și m-a făcut fericită*”, relevându-se într-adevăr faptul că pentru ea „scrisorile au o importantă funcție terapeutică, întreținând bovaricul vis de iubire și alcătuind un important substitut al întâlnirilor directe”¹⁴. Foarte curând însă, la sfârșitul lui octombrie, nici virtualitatea comunicării nu o va mulțumi pe solitara îndrăgostită, care nu poate îndura separarea fără a resimți chiar o suferință fizică: „*singurătatea și suferința acestei ierni îmi zace pe suflet*”, stare împărtășită întocmai de iubitul ei, care i se destăinuie la rândul-i: „*De când ai plecat tu, n-a plecat numai fericirea ci și liniștea și sănătatea mea*”, exprimându-și totodată și temerile privind posibila presiune a realului ostil asupra acestei iubiri ideale: „*Este în lumea asta destul loc pentru atâta iubire câtă o avem? [...] Se potrivește amorul și suferințele noastre cu o lume în care [...] invidia, răutatea domnesc peste tot și pururea?*”, idei filozofice prezente și în poezia *S-a dus amorul*. Căci iubirea sa este absolută, sacră, după cum Eminescu îi declară cu patos „*Dragei și dulcei sale amice*” în 31 octombrie: „*Jubește-mă și iartă-mi păcatele, căci tu ești Dumnezeu la care mă închin*”, această iubire - sens suprem al Vieții, „iubire autentică”, conform lui Platon „dându-i erosului statutul [...] de legătură între ceea ce ființează și ființă în esența ei”¹⁵.

Dar acestei înflăcărate declarații eminesciene îi urmează o serie de scurte epistole, conținând doar comunicări referitoare la problema Veronicăi cu pensia, între care scrisoarea ei din 7 noiembrie 1879 rememorează împlinirea iubirii lor, sperând că și „Eminescul ei scump” dorește permanentizarea acestui Agapè atât de greu dobândit: „*Astăzi sunt pline două luni de când am îndeplinit un vis, visat atâta timp, un dor purtat cu atâta amar și suferință; nu știu dacă pentru tine nu a dispărut tot farmecul închipuit de bogata ta fantezie, după ce realitatea lucrurilor a înlocuit zborul imaginațiunii; cât pentru mine, tu ești și vei fi pururea iubitul meu ideal*”. Rugămintii iubitei de a veni s-o viziteze la Iași, cu ocazia aniversării Junimii: „*să ne mai îmbătăm unul de altul*”, Emin întârzie iar să-i răspundă, și abia după ce ea îl muștră duios

¹³ Tudor Vianu, *Personalitatea lui Eminescu* din revista „Mișcarea literară”, 10 ian.1925, în *Tudor Vianu despre Eminescu*, antologie și prefață de Vasile Lungu, Editura Minerva, București, 2009, p. 21.

¹⁴ Gheorghe Glodeanu, *Op. cit.*, p. 87.

¹⁵ Apud Ioan Petru Culianu, *Op. cit.*, p. 30.

în 12 decembrie pentru scurtele lui scrisori, sosește din nou o caldă ofrandă a iubirii de la distanță, încheiată cu șagalnice promisiuni de intimitate: „*Te mângâi eu dulce, te sărut cu drag, îți pup picioruțele și rămân ca totdeauna și pentru totdeauna al tău / Turc cinstit și amoretat / Emin aga*”. Vizita lui Eminescu se tot amână, cauza fiind problemele de sănătate ce-l încearcă și munca istovitoare și lipsită de satisfacții de la ziarul conservator „Timpul”, cum i se confesează: „*Pe lângă acest amor, Cuță scumpă și îndumnezeită, pe care-l simt pentru tine și care mă arde zi și noapte, mai vin și ocupațiile ticăloase ale zilei, de care nici boală, nici durere sufletească nu mă poate scăpa*”. Repetatele amânări o fac pe Veronica să-l suspicioneze și să-și piardă încrederea: „*T-aș mai scrie, dar mă întreb ce? Acele și iar acele simțiri pe care tu le știi, dorinți pe care ți le-am spus și care nu le poți îndeplini, adică să vii la Iași*”, iar cea periculoasă barieră în calea păstrării stării superioare de Agapè este tocmai lipsa încrederii, calitate umană indispensabilă iubirii adevărate, aceasta fiind „un act de credință”¹⁶. Bariera neîncrederii este alimentată de cea a distanței geografice, devenită distanțare spirituală și prin aportul unor „binevoitori” (Caragiale, Titu Maiorescu). Cunoașterea psihologică a cuplului, înțelegerea problemelor celuilalt, doar ele pot fundamenta o iubire asumată, durabilă, însă planul social interferează cu cel psihologic, astfel realul creând o adevărată presiune asupra idealului iubirii.

Din această cauză vor surveni mai multe rupturi, repetate periodic în relația dintre Veronica și Eminescu, pe parcursul a trei ani, până la cea definitivă, plănuită de destin. Prima și cea mai scurtă despărțire este aceea dintre 30 ianuarie / 6 februarie 1880, inițiată de Veronica, care își anunță în scris fostul „Mițic iubit”, acum devenit „Domnule Eminescu”: „*prefer mai bine să renunț la o legătură care nu e sub nici un raport compatibilă cu ființa mea, [... te voi descărca de povara, de grija care-ți apasă umerii*”, strecurând ironic suspiciunile: „*las dar unei alteia însărcinarea și norocul de a se bucura cu plenitudine de toată fericirea pe care o vei fi în stare să i-o pricinuiști*”. La toată înverșunarea iubitei, Eminescu răspunde calm, căutând s-o împace: „*Zici că e cea din urmă scrisoare pe care-o capăt de la Dta? [... Uite, te rog în genunchi, nu să mă ierți, căci nu mai am nici un drept a-ți cere iertare, sunt un mizerabil care nu te-am meritat nicicând, care nu te voi merita nicicând. Ceea ce te rog e să nu-mi iei cu totul speranța că te voi reîmpăca*”, cu un final plin de o adorație necondiționată: „*nici știu cum să-mi închei scrisoarea pe care o adresez aceleia ce mă urăște, aceleia ce vrea să mă uite, aceleia al cărei chip dulce și gingaș va fi totdeauna, totdeauna / în sufletul lui / Eminescu*”. În această etapă de profundă comunicare Eu-Tu, Eminescu nu mai păstrează nimic din virulența acuzatoare a anului 1876, pentru că „în schimbul epistolier cu Veronica Micle este cel care pune în iubire supremul rost existențial, fiind galant, cerând reciprocitate, fiind totodată înțelegător față de slăbiciunile ființei iubite”¹⁷. Bineînțeles că tot ea, deși impulsivă în despărțiri, revine la sentimente mai bune, în urma vizitei surorii lui Mihai, Harieta, și după o scrisoare prefăcut distantă și neîncrezătoare față de „frazele lui duioase”, încheie cu șiretenie „*Te sărut, Mițicule rău și rău și nespus de rău*”, pentru ca în 8 februarie, când împăcarea e deplină, să semneze ghiduș: „*Veronica care nu poate fi supărată multă vreme pe răutăciosul ei Eminescu*”.

Deși Eminescu este destul de îngăduitor și cu drăgălașele și viclenele-i cochetării, rugând-o doar, în 14 martie 1880: „*dragă Cuță, nu prea face cochetării și rămâi-mi credincioasă și cu inima, și cu gândul și cu tot. De câte ori îmi spui că te împodobești, mă mușcă șarpele cel vechi de inimă, acela al geloziei, încât îi trebuie toată puterea ca să rezist tentațiunii de-a te ucide odată [... sărutându-te*”, o nouă ceartă între îndrăgostiți se produce prin aprilie 1880 și va dura cel mai mult. Aceasta deoarece, la insistențele iubitei de unire

¹⁶ Erich Fromm, *Op. cit.*, p.114.

¹⁷ Mihai Cimpoi, *Op. cit.*, p. 325.

stabilă în cuplu, „Emin” invocă de această dată el bariera economică pe care o ignorase în prima etapă a elanului tinereții cutezătoare: „*Tu mă-ntrebi când vom fi uniți pentru totdeauna. Îți răspund cât se poate mai curând. Numai te rog să judeci cu toată răceala dacă această unire <<oficială>> se poate face fără să am o poziție cât de puțin asigurată*”. Pentru apărarea „demnității femininului”, prin care „Încă din antichitate, femeile au încercat să-și depășească statutul decorativ și pasiv”¹⁸, jignita Veronica decide iar despărțirea și în iunie 1880 îi transmite lui Eminescu că-i va distruge scrisorile, după ce el i le trimisese pe cele care-i aparțineau. Răzbunătoare, îndrăgostita decepționată, acuzându-l de „*scopul meschin și infernal de a mă face de râsul și disprețul lumii*”, încearcă să-și denigreze fostul iubit, publicând niște mărturisiri ale lui despre Junimea: „*Eu nu voi face nimic altă decât voi publica din vorbă în vorbă descrierea pe care mi-ați făcut-o despre faimosul cerc literar din București sub titlul <<Haremul lui Jupiter sau Misterele unui cerc literar>>*”, faptă reprobabilă la care Eminescu, rănit în idealul iubirii, răspunde cu durere, dar resemnat, de o ataraxie stoică de la înălțimea Luceafărului, marcând decăderea statutului iubirii: „*Fii bună și nu te crede disprețuită de mine. Dar sentimentul meu nu mai poate fi de acum înainte decât stimă și amicitie, nicicând acela care a fost atât de adânc turburat, fie de împrejurări, fie de noi înșine*”. Ruptura continuă tot anul 1881, deși deja în august 1881, regretând amarnic, Veronica îi scrie celui pierdut gândurile thanatice, descriind iubirea deznădăjduită ce nu voia să dispară: „*Este o nebunie ceea ce-ți confiez, dar tu ești al meu cât voi trăi, și zadarnic năzuiesc ca prin lacrimi să te scot din inimă, te regăsesc totdeauna. [...] Și tu, de ce-ai condamnat la moarte sufletul meu fără să-mi fi luat totodată astă viață nenorocită, la care sunt osândită?*”. Se vor împăca totuși în 23 decembrie 1881, inițiativa având-o tot Veronica, care vine să-l întâlnească la București, iar „Eminescu al ei” îi iartă tot, chiar și proaspăta ei aventură cu I.L.Caragiale, pe care i-o mărturisise, vină care o obsedează în continuare, după cum îi scrie la întoarcerea sa în Iași: „*fericirea chiar are în sufletul meu un răsunset dureros, și o crudă îndoială îmi roade inima și sufletul, plâng de când m-am întors în Iași, mă întreb de nu te-am pierdut chiar când cred că te-am regăsit./ Mă întreb de vei avea tu în sufletul tău atâta generozitate să ierți o vină mărturisită?*”. Dar el îi răspunde în 28 decembrie 1881 plin de înțelegere și afecțiune, acuzator doar față de fostul prieten trădător: „*Nu trebuie să te superi, ba să plângi, pentru că eu sunt supărat. [...] Dragă Nicuță, fii bună și gentilă și lasă-mă să te sărut, căci parcă te văd înaintea mea. [...] Crede-mă că ceea ce mă supără momentan nu este vina ta, care-n ochii mei nu e decât răsplata pentru vina mea și mai mare, ci le point d’honneur care mă obligă a te reabilita în ochii tăi și ai mei*” (din scrisoarea aflată în contestata colecție a lui Octav Minar publicată în *Când te-am văzut, Verena...*). Atitudinea se confirmă și în scrisoarea din 7 februarie 1882 (din volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit...*), când Emin o sfătuiește pe iubita regăsită: „*Pe pezevenchiul cel de grec nu-l mai primi, te rog; sau – dacă-l primești – te oblig să fie și Câmpeanca de față, pentru că nu voi să rămâi tu, om sincer și adevărat, incapabil de viclenie și minciună, sub impresia acestui șarpe veninos, acestei archicanalii ingrâte, mincinoase și spioane. [...] Ce mai are a-ți spune azi, când a aruncat asupra fericirii noastre cea mai neagră injurie?*”.

În anul 1882, distanțele formule Eu-Celălalt sunt înlăturate de expresia recâștigării consonanței, cele mai tandre alinturi eminesciene: „*Dulcea mea Veronică*”, „*Draga mea Veronicuță*”, „*Dulcea mea Nică*”, „*Dragă Nicuță*”, „*Draga mea copilă*”, „*Dragă și dulce fată*”, „*Fetișule dragă*”, metaforice precum „*Îngerul meu blond*”, „*Dragă minunică*”, sau intime porecle : „*Momoși dragă*”, „*Măi Momoșelule*”, „*Draga și mititica mea Moși*”, „*Dragul meu bobocel moșat*”, nici iubita sa lăsându-se mai prejos în diminutive și alintătoare apelative:

¹⁸ Carmen Dărăbuș, *Despre personajul feminin: de la Eva la Simone de Beauvoir*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004, p. 172.

„Mițulică dragă”, „Mițul meu de odinioară și de totdeauna”, „Scumpul meu băiet”, „Băiețelul meu iubit”, „Eminul meu cel dulce”. Promisiunile unei vieți împreună înlocuiesc acum ezitățile și în ianuarie 1882 Mihai se arată el cel nerăbdător de a primi vești: „Te rog scrie-mi. Nu mă lăsa multe zile fără un rând două de la tine [...] Va veni o vreme, Nicuță, o sper că va veni, în care tu vei uita toate durerile ce ți le-am cauzat și-n care vom începe ceea ce eu am numit viața noastră nouă”, propunându-i „dulcei” sale Veronica să păstreze deocamdată secretă împăcarea lor, motivul fiind aceeași teamă de intruziunea realului, a unei lumi a Răului și Voinței în idealul iubirii sacre: „Nici un obraznic și nici un indiscret să nu mai prinză de veste [...] Cel puțin de-acum înainte, Nicuță, nimeni să nu ne știe. Vom începe unele petite, charmante vie necunoscută de nimenea, până ce lumea ne va uita pe noi și noi pe ea și atunci numai vom reapărea fericiți în ochii ei, când nu vor fi rămas nici urmă din calomniile și din răutățile ei”. Întâlnirile cu cea iubită devin vitale pentru Eminescu, cum reiese din încheierea scrisorii din 8 februarie 1882: „De-ai fi aici te-aș pupa! Dar așa să pup în vânt? Căci tu ești începutul și sfârșitul vieții mele, cu tine se-ncepe și se-ncheie gândul meu”, și pentru că el din cauza problemelor sănătății și ale serviciului nu se poate deplasa, Veronica, asemenea Cezarei din nuvela lui omonimă, ia mereu inițiativa și apare la București, după ce îl asigurase încă o dată în scris de profunzimea iubirii ei: „Lasă-mi-te acolo unde iubirea mea te-a așezat – pe punctul cel mai înalt în lume și în sufletul meu”, o iubire care este la fel ca „dureros de dulce” eminescian: „eu mă socot atât de fericită de a te iubi cu această iubire care ucide și care salvează, care pedepsește și care iartă, care întristează și care mângâie, încât n-aș vrea niciodată să se sfârșească!”. Ceea ce lipsește eternizării iubirii lor absolute este tocmai spațiul paradisiac al cuplului, o lume romantică doar a lor, izolată de realul apăsător, deoarece „Marile pasiuni se tem de disiparea pe care presiunea socialului, sinuozitățile lui ar putea-o iniția”¹⁹.

Planurile îndrăgostitului Eminescu devin tot mai concrete în martie 1882, și anume acelea de a găsi un cuibușor care să adăpostească la București povestea lor de iubire, cum o anunță pe un ton intim-șăgalnic: „Scumpă Moțico, nu număra zilele, căci în luna viitoare, în Aprilie, vom fi la un loc pe mult, mult timp și apoi... așa pentru totdeauna. Acesta e cel din urmă termen al amărăciunii noastre, și acesta va trece că vreme este, ș-apoi nu ne va mai despărți nici Dumnezeu, nici dracul”. În această fază a relației lor atât de des zdruncinate de despărțiri – uneori nedrepte din partea ei – Veronica pare să fie mai înțelegătoare cu ritmul de evoluție a planurilor de viață comună, declarându-i iubitului în 5 martie: „dacă n-am mai zis nimic de venirea mea în București, este că n-aș voi cât de puțin să fac ca să resimți tu vreo presiune din parte-mi, las lucrurile în voia soartei și mai cu seamă în voia ta și a împrejurărilor tale, căci nu mă sfiesc a-ți spune: îți voi fi sarcină și asta mă apasă pe suflet”. În plus, pe lângă dorul și patima mărturisite mereu: „ce mă leagă pe pământ ești poate tu și numai tu”, ea își manifestă și o grijă aproape maternă față de suferințele sufletului său pereche, atunci când el îi scrisese de Florii că zăcuse bolnav de friguri: „mi s-a făcut jale de tine că suferi singur, fără ca o mână de durere să atingă fruntea ta, care plătește cât o împărăție, fără să ai suflet cu milă lângă căpătâiul tău”. Peste câteva zile, cu un fin spirit de observație, duioasa iubită îi reproșează dulce, după ce trecuse, șireată de la pluralul distant al politeții la comunicarea Eu-Tu: „Pe scrisoarea ta am văzut urme de lacrimi, de ce-ai plâns când eu te iubesc? De ce te îndoiești de un lucru care a existat, există și va exista?”.

Cu toate acestea, întocmai conform caracterizării făcute de Eminescu în manieră drăgălaș-comică: „ești o mătă supărăcioasă pentru tine însăși, ceea ce nu te oprește a fi cel mai gingaș și mai dulce fenomen din lume”, Veronica reîncepe să-și piardă răbdarea în aprilie, luna făgăduită a fi decisivă în permanentizarea fericirii, o scrisoare de răspuns a lui „Emin”

¹⁹ Ibidem, p. 17.

fiind menită s-o liniștească: „*Încăi dac-aș fi eu de 20 de ani și tu asemenea – doi copii – aș înțelege să-mi faci o vină din orice întârziere. Dar nu este amorul nostru un amor serios, trecut prin focul vremii și pe toată scara suferințelor, nu este el îndeajuns de probat, pentru ca zilnic să mai am nevoie a-ți da noi asigurări că te iubesc? De aceea, uite, fii cuminte, Nicuțico, căci în luna aceasta, nu în alta, ne vom vedea și acum vom pune la cale toate în ce privește viitorul*”. După încă o amânare, cauzată de lucrul entuziast la capodopera *Luceafărul*, cum o informează poetul în 10 aprilie: „*Nu te supăra dacă nu-ți scriu numaidecât după ce-ți primesc scrisorile, dar în adevăr înot în stele. Acuma m-a[u] apucat frigurile versului și vei vedea în curând ceea ce scriu. Îndată ce mă voi muta de aici îți trimit bani de drum; până atunci „Legenda” la care lucrez va fi gata și fiindcă luceafărul răsare în această legendă, tu nu vei fi geloasă pe el, fetițul meu cel gingaș și mititel*”, Veronica se va reuni iar cu iubitul abia pe la sfârșitul lui mai 1882, când îl vizitează la București la noua lui locuință de pe Calea Victoriei. Chiar a doua zi după plecarea ei, în 27 mai, Eminescu își reafirmă cu tărie dragostea ca unic sens al vieții sale: „*E natural ca, trecând fericirea mea, să-mi reînceapă nefericirea. [...] tu, ducându-te mi-ai luat și sănătatea cu tine*”. Planurile stagnează apoi iar din cauza problemelor de sănătate ale lui Mihai, care pornește în 6 iunie înspre mare să și le trateze, scrisorile expediate iubitei din Constanța între 16 și 24 iunie 1882 fiind pline de impresii frumoase, pe lângă satisfacția efectului benefic al băilor de mare: „*O să mă-ntrebi ce efect mi-a făcut marea, pe care-o văz pentru-ntâia oară? Efectul unei nemărginiri pururea mișcate*”, lansând și o promisiune de viitor: „*La anul să știi că venim amândoi aici, căci băile de mare întăresc și grăbesc bătăile inimei. Cu toate că omul pare a întineri de ele, privirea mării liniștește, mai ales sufletele furtunoase*”. Depărtarea și noi intervenții „binevoitoare”, de această dată din partea protectorului lui Eminescu, creează o altă supărare a Veronicăi, deși eternul ei corespondent încercase s-o evite, consolând-o cu tandrețe și tact: „*Cine s-a găsit să-ți facă morală în privirea relației cu mine? Maiorescu. O fi el critic, o fi el om de litere, dar iubirea mea pentru tine și desinteresarea ta copilăroasă și adevărată cu care ai fost și rămâi a mea, aceasta nu ar fi găsit-o la nici una din doamnele pe care le-a perindat. [...] Tu nu ești de comparat cu acele și de aceea rău face a te mustra pentru lucruri cari sunt spre lauda, nu spre mustrarea ta. [...] De aceea, draga mea Nicuță, îți zic: opinia celor ce sunt mai răi decât noi nu ne atinge cu nimic*”. Dar incidentul redeșteptase „demnitatea femininului” în femeia ce aspira la armonia și stabilitatea ce o poate da numai Agapè (iubirea-căsătorie), urmarea fiind, ca în alte ocazii similare, cererea scrisorilor, la care Eminescu răspunde îndurerat: „*n-am dat mai ales urmare cererii pentru batistă și scrisori, pentru că îmi era atât de greu de-a mă despărți de aceste dulci rămășițe a[l]e fericirii și nefericirii mele, de rămășițele singurului sentiment adevărat pe care l-am avut în viață și pe care desigur nu-l voi mai avea nicicând*”, implorând iertarea: „*Îți simt mâna mică și rece și te rog să-mi ierți și cele ce ți-am greșit și cele ce-ți închipuiești că ți-am greșit*”.

În luna iulie tensiunile se mai estompaseră, căci el îndrăznise să revină la apelativele alintării, rugând-o pe „*draga Momoț*”, după ce îi înșirase toate neplăcerile muncii sale istovitoare de ziarist: „*să nu te superi de întârzieri de scrisori pentru că unt un biet om necăjit, care te iubește din toate puterile lui*”. Barierea economică se interpune din nou și la propunerea iubitei de a se muta el la Iași va răspunde cu tristețea neputinței: „*Dac-aș veni la Iași? Pe aripile vântului aș veni, numai să pot. Dar ce vrei tu, mica și dulcea mea copilă să fac eu acolo, unde sărăcia și lipsa de ocupații e chiar mai mare decât în București?*”. Aceleași probleme îi îndepărtează treptat, Veronica devine iar neîncrezătoare, el se disculpă în 2 august 1882: „*Tu-mi imputezi din nou infidelități cari nu există decât în imaginația ta de copil, pe când eu zac acasă de friguri și de oboseală. [...] Nu e destulă sărăcia care ne desparte și mă oprește a veni la tine – mai trebuie să inventăm și rele psihologice pe lângă*

cele materiale?”), dar îi face tot promisiuni fără acoperire: „poate să-mi iau timp să te vizitez pentru câteva zile și aș vrea ca acele zile să fie de aur: neturburate, senine, dulci ca speranța noastră în viitor”. Neținerea acestei promisiuni aduce încă o ruptură, hotărâtă de Veronica, așa cum notează chiar ea pe acea scrisoare: „A scris, dar n-a venit, lucru care m-au supărat și care m-au hotărât ca cu orice preț să rump relațiunea cu el, deși îl iubiam încă destul de mult”. Toată luna august Mihai va insista s-o împace și să-i explice tot chinul existenței lui: „de șase ani aproape o duc într-o muncă zadarnică, de șase ani mă zbat într-un cerc vicios, [...] de șase ani n-am liniște, n-am repaosul senin de care aș avea atâta trebuință pentru ca să mai pot lucra și altceva decât politică. [...] n-am decât o singură zare de lumină în viața mea – afară de tine. În privazul negru-al vieții o icoană de lumină”. În septembrie, tonul scrisorilor lui este tot mai distant, de la „Dragă amică” ajungând la „Amica mea”, (atunci când ea încercase să-i provoace gelozia) și rezultatul va fi continuarea amânării revederii așteptate: „oricât de mult doresc să te văd, când știu că a fi numai pentru câteva zile, mă sperii eu însumi la ideea de-a veni. La ce? Pentru înăsprirea părerilor de rău, pentru ca din nou să trebuiesc să te părăsesc, pentru ca remușcarea de-a nu te avea să se nască mai amară și mai crudă din o scurtă, dulce, nesfârșit de dulce realitate?”. Complacerea lui Eminescu într-o iubire ideală, virtuală, la distanță, în loc să-și asume responsabilitatea transunerii ei în realitate, o face pe Veronica să renunțe definitiv la realizarea mult doritei armonii în Agapè, renunțând totodată și la viață, scrisoarea ei din 7 octombrie 1882 anunțându-i celui iubit decizia disperată: „m-am hotărât să mor materialmente, după cum am murit sufletește, după cum am murit moralmente, căci lumea a devenit un sicriu mare și pustiu pentru mine! În aceste momente supreme de hotărâre nu mă sfiesc a-ți aduce aminte, domnul meu, de poziția falsă în care m-ai pus de față cu lumea și mai cu seamă de ne-ndurarea cu care ai zdrobit sufletul meu, de nepăsarea cu care ai sfărâmat inima mea”. Această amenințare nu va fi dusă deocamdată la capăt, totuși despărțirea persistă, ultima și cea mai lungă până la „întunecarea” lui Mihai, hotărâtă de destin, ori de alte resorturi, așa cum îi mărturisea el în august 1882: „sunt unul din oamenii cei mai bine uâți din România. [...] Naturi ca ale noastre sunt menite sau să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor”. Ultimele scrisori trimise Veronicăi, marcate de o dureroasă revenire la adresarea protocolară, încheie mărturia unei iubiri imposibile, zbuciumate de destin, dar și de absența sincronizării, Eminescu scriind în 16 februarie 1883: „Doresc din toată inima să vă știu sănătoasă și fericită, precum eu nu sunt, și sărutându-Vă mâinile rămân / cu supunere / al Dvoastre servitor / M. Eminescu”. Deși în volumul *Când te-am văzut, Verena...* mai este inclusă o scrisoare din 1888, trimisă din Botoșani, în care îndrăgostitul își recunoaște greșelile, cerând iertare Veronicăi pentru tot (scrisoare aparținând colecției controversate a lui Octav Minar), iar biografia poetului național menționează tot în 1888 încă o tentativă de reconciliere cu marea sa iubire, considerăm data de 16 februarie 1883 ca fiind finalul poveștii de dragoste epistolare, ce coincide dramatic și cu finalul creatorului.

Așadar, cu precădere din scrisorile de dragoste aparținând volumului *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit*, scrisori care ne luminează „Cărările spre eul eminescian, spre sufletul său plinar”²⁰, putem descifra complexitatea personalității îndrăgostitului, complexitate care demonstrează pe deplin aserțiunea „titanismului afectiv” lansată în precedentă noastră lucrare, titanism ce se încadrează „între afirmare a unui ideal, sacră iubire ce constituia sensul Vieții [...] și revoltă stinsă în resemnare peste un an [...], mereu început și sfârșit al unei efervescente lupte între real și ideal”²¹. În ceea ce o privește pe îndrăgostita Veronica, volumul care ne-o dezvăluie cu fidelitate prin sentimentele și gândurile cuprinse în

²⁰ Cornel Munteanu, *Op. cit.*, p. 227.

²¹ Teodora Elena Weinberger, *Op. cit.*, p. 31.

scrisorile păstrate de Eminescu este *Când te-am văzut, Verena...*, distingându-se într-o permanentă sinteză de angelic al duioșiei și unicității iubirii și demonic al senzualității, neîncrederii și preluării rolului activ, sau suprapunere a „femininului erotic” cu mult prea puțin „feminin matern”, prevalând din nefericire „demnitatea femininului” (utilizând termenii cu care Carmen Dărăbuș conturează personajul feminin de-a lungul timpurilor în *Op. cit.*).

Marcată de la început de acel *amor hereos* al imposibilității, precum și de inegală luptă dintre idealul sentimentelor și realul refractar armoniei împlinirii, urmărită de leitmotivul funest al morții, iubirea dintre Mihai și a sa Veronica va rămâne doar o dureroasă aspirație spre Agapè, pentru a se eterniza în legendă în anul 1889, când, asemenea lui Tristan și a Isoldei, sau lui Romeo și a Julietei sale, „consolamentul morții pecetluiește singura căsătorie pe care a acceptat-o vreodată Eros”²².

BIBLIOGRAPHY

1. *** *Când te-am văzut, Verena... Mihai Eminescu – Veronica Micle: Scrisori de dragoste*, ediție îngrijită de Simona Cioculescu, Editura Cartea Românească, București, 1998.
2. *** *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit: corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle: scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea*, ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, Editura Polirom, Iași, 2000.

3. Cimpoi, Mihai, *Mihai Eminescu - Dicționar Enciclopedic*, Editura Gunivas, Chișinău, 2013.
4. Culianu, Ioan Petru, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, ediția a III-a, traducere din limba franceză Dan Petrescu, prefață Mircea Eliade, postfață Sorin Antohi, Editura Polirom, Iași, 2011.
5. Dărăbuș, Carmen, *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004.
6. Fromm, Erich, *Arta de a iubi*, traducere din engleză de dr. Suzana Holan, Editura Anima, București, 1995.
7. Glodeanu, Gheorghe, *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2017.
8. Munteanu, Cornel, *Eminescu. Polimorfismul operei*, Editura Universității Cracovia, Polonia, 2012.
9. Rougemont, Denis de, *Iubirea și Occidentul*, ediția a II-a revizuită, traducere și note Ioana Feodorov, introducere Virgil Cândea, Editura Univers, București, 2000.
10. Tillich, Paul, *O ontologie a iubirii*, traducere Lucian Turcescu, în „Viața Românească”, anul LXXXV, nr.11, noiembrie 1990.
11. Vianu, Tudor, *Tudor Vianu despre Eminescu*, antologie și prefață de Vasile Lungu, Editura Minerva, București, 2009.
12. Weinberger, Teodora Elena, *Între real și ideal la Eminescu și Shakespeare*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2018.

²² Denis de Rougemont, *Op. cit.*, p. 212.